

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота (проект)
магістра

з теми **«ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ
ФІЗИЧНИХ ВПРАВ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ МОТОРНОЇ ФУНКЦІЇ
ДОШКІЛЬНИКІВ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DOb1 – M17z,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Назирова Ксенія Варісіївна

Керівник: Галаманжук Л. Л.,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Рецензент Мисів В. М., кандидат наук з
фізичного виховання та спорту, доцент

З М І С Т

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОТОРНОЇ ФУНКЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	9
1.1 Заняття фізичними вправами у системі дошкільної освіти.....	9
1.2 Характеристика базових понять, пов'язаних із заняттями фізичними вправами.....	11
1.3 Стан використання фізичних вправ для моторного розвитку дітей дошкільного віку на сучасному етапі.....	16
1.4 Напрями вдосконалення підходів й умов використання фізичних вправ для розвитку моторики дітей дошкільного віку..	22
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	41
2.1 Методи дослідження.....	41
2.2 Організація дослідження.....	47
РОЗДІЛ 3 СТАН ВИКОРИСТАННЯ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОТОРНОЇ ФУНКЦІЇ ДІТЕЙ У ПЕРІОД МІЖ 3 І 6 РОКАМИ ЖИТТЯ	49
3.1 Особливості вияву і зміни показників моторної функції у рухах ходьби.....	49
3.2 Особливості вияву і зміни показників моторної функції у рухах з бігу.....	54
3.3 Особливості вияву і зміни показників моторної функції у рухах зі стрибків.....	57
3.4 Особливості вияву і зміни показників моторної функції у рухах повзання й лазіння.....	61
3.5 Особливості вияву і зміни показників моторної функції у рухах з рівноваги.....	66
3.6 Особливості та спільні тенденції в розвитку моторної функції дітей із різною спрямованістю рухової асиметрії рук	69

РОЗДІЛ 4 ОБҐРУНТУВАННЯ УМОВ ВИКОРИСТАННЯ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОТОРНОЇ ФУНКЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	78
4.1 Організаційно-методичні умови використання занять фізичними вправами в розвитку моторної функції дошкільників.....	78
4.2 Педагогічні умови використання занять фізичними вправами в розвитку моторної функції дошкільників.....	84
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АРА — амбідекстрія в руховій асиметрії рук

ВООЗ — Всесвітня організація охорони здоров'я

ЗДО — заклад дошкільної освіти

ЛРА — ліва спрямованість рухової асиметрії рук

ПРА — права спрямованість рухової асиметрії рук

WMA — World Medical Association (Всесвітня асоціація медичних працівників)

ВСТУП

Актуальність теми. У дошкільний період закладаються основи фізичного, інтелектуального, духовного, творчого розвитку дитини, що засвідчує його визначальне місце у забезпеченні успіху в подальшій діяльності, передусім навчанні у початковій школі. У загальному розвитку дошкільника провідне місце посідає фізичний розвиток. Це зумовлено тим, що останній значною мірою визначає стан здоров'я (Ю. Д. Бойчук [24]; Н. С. Полька, Бердник О. В. [116]), функціональні можливості систем організму (Е. С. Вільчковський, О. І. Курок [28; 30]; О. Д. Дубогай [54]). Водночас, високий рівень розвитку цих показників є одним із провідних чинників, що визначає стимулювання розвитку інших можливостей, якостей, функцій (А. М. Богущ [21; 22]; Л. Л. Галаманжук [37; 40; 41]).

У процесі життєдіяльності дитини одним із надважливих напрямків педагогічного впливу в дошкільний період є такий, котрий спрямовано на розвиток її моторної функції. При цьому, в першу чергу це стосується педагогічного впливу під час фізичної активності дитини.

Зазначене значною мірою зумовлено багатьма причинами. Одна з них пов'язана з тим, що рух є одним з універсальних виявів життєдіяльності людини, основною функцією розвитку в дошкільний період (О. Бар-Ор, Т. В. Роуланд [11]; Р. В. Дубровинська [56]). Зокрема, за допомогою рухів дитина пізнає довкілля (Р. В. Павелків, [107]; R. S. Behnke [145]), розвиває та вдосконалює нервово-м'язовий апарат, регулює процеси обміну (О. Д. Дубогай [5]3; М. М. Безруких [12]; Я. І. Федонюк, Б. М. Мицкан [138]). Водночас, оптимальна взаємодія означених процесів та здійснення фізичної активності забезпечують позитивний вплив на ріст і дозрівання організму дитини (В. К. Бальсевич [10]; Е. С. Вільчковський та ін [30]).

З іншого боку, на сьогодні не викликає сумнівів, що рух є одним із ефективних засобів розвитку інтелекту дитини: рухи пальцями рук стимулюють розвиток і діяльність різних відділів мозку (І. А. Аршавський

[5]; С. Б. Малих [93]). Правильно організована рухова діяльність сприяє розвитку логічного мислення, пам'яті, уяви, самостійності (А. М. Богуш [21; 22]; Л. І. Іванова [71]).

Провідним засобом у розвитку моторної функції дотепер є фізична активність, організована за закономірностями теорії і методики фізичного виховання. Ефективність такої активності значною мірою залежить від урахування індивідуально-типологічних особливостей розвитку дитини (Б. О. Нікітюк [102]; С. А. Полієвський [115]; С. Nopper, В. Fisher, К. D. Munoz [147]; R. Malina [149]). Одним із показників, що враховує такі особливості в комплексі, є спрямованість рухової асиметрії рук (Л. В. Балацька [8]; Л. Л. Галаманжук [35-36]).

Рухова асиметрія взагалі та характерна для рук є надскладним явищем (М. М. Безруких [12]). Вона зумовлена генетично, може бути діагностована, починаючи з трьох років. Вивченню різних аспектів, пов'язаних із особливостями вияву та зміни багатьох показників у представників із різною руховою асиметрією рук, присвячено велику кількість досліджень. Водночас відзначаємо практично повну відсутність (Л. В. Балацька [8]; Л. Л. Галаманжук [39]; Н. В. Панфілова [110]) таких досліджень у фізичному вихованні дошкільників. Ураховуючи все зазначене, обрали тему роботи: «Організаційно-педагогічні умови використання фізичних вправ як засобу розвитку моторної функції дошкільників».

Роботу виконано згідно плану науково-дослідної роботи на 2015-2019 роки проблемної лабораторії «Гендерні профілактично-оздоровчі технології фізичного виховання та реабілітації» Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за темою «Програмування профілактично-оздоровчих і розвивальних технологій фізичної культури для дітей та студентської молоді».

Роль авторки, як співвиконавиці теми, полягала у визначенні умов використання занять фізичними вправами для досягнення високого позитивного результату в розвитку моторної функції дітей дошкільного віку.

Мета дослідження — підвищити дієвість занять фізичними вправами в розвитку моторної функції дітей дошкільного віку.

Для досягнення поставленої мети вирішували такі **завдання**:

1. Вивчити за даними наукової літератури сучасні шляхи, підходи, способи використання фізичних вправ для розвитку дітей дошкільного віку.
2. Встановити особливості вияву моторної функції дітей із різною спрямованістю рухової асиметрії рук у кожному віці періоду 3-6 років.
3. Виокремити передумови розвитку моторної функції дітей дошкільного віку за допомогою фізичних вправ.

Об'єкт дослідження — моторна функція дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження — зміна в показниках моторної функції дітей при використанні чинного змісту фізичної активності в закладі дошкільної освіти.

Для вирішення поставлених завдань використовували адекватні **методи дослідження** на теоретичному та емпіричному рівнях. Зокрема, було використано з а г а л ь н о н а у к о в і методи (аналіз, систематизацію, узагальнення, теоретичне моделювання) для вивчення стану досліджуваної проблеми за інформацією літературних джерел. П е д а г о г і ч н і методи (спостереження, тестування, констатувальний експеримент) використовували для одержання даних про вияв і зміну показників моторної функції. І з п с и х о д і а г н о с т и ч н и х методів дослідження використовували тестування для встановлення спрямованості рухової асиметрії рук дітей. Методи м а т е м а т и ч н о ї с т а т и с т и к и використовували для адекватного аналізу та інтерпретації одержаних емпіричних даних.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- доповнено дані про вікові особливості вияву і зміни значень у показниках моторної функції дітей в кожному віці періоду 3-6 років;
- доповнено дані про схожі тенденції та особливості вияву показників моторної функції в дітей із різною спрямованістю рухової асиметрії рук протягом 3-6 років життя;

- поглиблено знання про організаційно-методичні та педагогічні умови забезпечення суттєвого ефекту занять фізичними вправами у розвитку моторної функції дітей дошкільного віку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в удосконаленні методичного забезпечення занять фізичними вправами задля підвищення їх ефективності в розвитку моторної функції дітей дошкільного віку.

Крім цього, одержані результати забезпечують можливість удосконалити зміст лекційних занять, підвищити інформативну складову практичних і семінарських занять з теорії і методики фізичного виховання різних груп населення на факультетах фізичного виховання та дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дипломного проекту магістра були апробовані на таких наукових конференціях: XI Міжнародній пам'яті Анатолія Миколайовича Лапутіна «Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту» (Чернігів, 2018); II Всеукраїнській «Формування здорового способу життя студентської та учнівської молоді засобами освіти» (Кам'янець-Подільський, 2017-2018); звітних науково-практичних аспірантів, викладачів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2017-2018).

Публікації. Основні результати дослідження за темою дипломного проекту магістра викладено в одній науковій статті в науковому фаховому виданні України з педагогіки, що включене до міжнародних наукометричних баз.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 104 сторінках, з яких 88 — основного тексту, що містять 4 таблиці та 2 рисунки. Дипломна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку 150 використаних літературних джерел.

ВИСНОВКИ

1. Вивченням літературних джерел встановлено, що незважаючи на провідне місце занять фізичними вправами у досягненні позитивного результату в загальному розвитку дітей дошкільного віку, стан реалізації таких занять сучасному етапі не забезпечує, крім іншого, також високі значення вияву моторної функції. Значною мірою це зумовлено недостатністю досліджень в напрямі модернізації й удосконалення організаційно-педагогічних умов використання занять фізичними вправами для розвитку моторної функції дошкільників.

2. Сутність організаційно-педагогічних умов використання занять фізичними вправами для розвитку моторної функції дошкільників полягає в тому, що врахування таких умов сприяє досягненню високого позитивного ефекту у вирішенні завдань, які на сучасному етапі стоять перед заняттями фізичними вправами в закладі дошкільної освіти.

3. Заняття фізичними вправами на сучасному етапі недостатньо ефективні у формуванні умінь дітей дошкільного віку в основних рухах, не пов'язаних із мануальною вправністю. Підтверджують це дані про малу кількість рухів кожного такого блоку, в яких діти з різною РАР досягають найвищого (сформовано навичку) та велику кількість рухів, у яких досягнуто найнижчого (сформовано уявлення) рівнів оволодіння основними рухами таких блоків.

4. Закономірним у розвитку моторної функції дітей дошкільного віку з різною спрямованістю РАР є досягнення такими дівчатками, а також хлопчиками однакового рівня оволодіння встановленими рухами. Водночас виявлено, що розвиток моторної функції в таких дітей відзначається особливістю, пов'язаною з досягненням неоднакового рівня у певному віці. Так у рухах, що не пов'язані з мануальною вправністю, найбільш високим

рівнем розвитку моторної функції впродовж 3–6-го років життя вирізняються дівчатка з АРА, за винятком 4-го, коли приріст їх показників є найнижчим порівняно з іншими дівчатками. Поміж останніх більшими показниками вирізняються дівчатка з ЛРА, а найбільший приріст показників у них і дівчаток із ПРА відбувається протягом 4-го року життя, після чого зменшується, але в останніх на більшу величину. У хлопчиків упродовж 3-го року найвищим є розвиток моторної функції в представників АРА, впродовж 4-го — навпаки, він найменший, після чого знову зростає, але величина не відрізняється від встановленої у представників ЛРА. Упродовж 3–6-го років життя в останніх рівень розвитку вищий, ніж у ПРА, а найбільше показники зростають у 4 роки, після чого приріст зменшується, але в ЛРА на більшу величину.

5. Виокремлено організаційно-педагогічні умови використання занять фізичними вправами для розвитку моторної функції дошкільників. До організаційно-методичних умов належать визначені:

- мета — досягнення індивідуально максимального розвитку моторної функції за допомогою занять фізичними вправами;

- завдання, а саме конкретизовані з переліку визначених чинними програмами (оздоровчі, освітні, виховні) та запропоновані розвивального змісту;

- оптимальна організація та високоефективний зміст, де чинниками першої складової (гігієнічний приміщень, гігієнічний режиму дня, реалізаційний форм занять) створюються передумови для досягнення розвивального ефекту під час занять фізичними вправами. Основа таких занять — визначений чинними програмами для ЗДО матеріал, але з такими вдосконаленнями — використання одержаних знань на практиці, передусім пов'язані з виконанням дихальних вправ, нетрадиційних видів гімнастики, афірмацій, загальних і спеціальних підготовчих, розвивальних вправ, використанням природніх і гігієнічних чинників. Змістом визначено основний засіб — фізичні вправи та провідні методи: ігровий, вправляння,

вербальної, наочної дії, змагальний, роздільно- і цілісно-конструктивної вправи, варіативної вправи, суміжної дії, колового тренування;

– контроль, що за спрямованістю є психолого-педагогічним, за видами — вихідним і підсумковим (на початку та наприкінці навчального року), а також поточним (наприкінці серії занять із певним об'єктом цілеспрямованого впливу) та оперативним (під час кожного заняття з фізичної культури та інтегрованого заняття);

– компоненти, що характеризують розвиток моторної функції в дітей дошкільного віку, за якими наприкінці кожного навчального року визначають стан розвитку такої функції. Ними є досягнутий рівень розвитку означеної активності. Компонентами і критеріями є: діяльнісно-поведінковий (стан реалізації набутих знань, умінь (навичок) у повсякденному житті) та результативний (стан сформованості умінь в основних рухах), що передбачає врахування особливостей вияву цих показників у дітей із різною МРА;

– критерії і показники виокремлених компонентів, якими передбачено високий, середній і низький рівні, а кількісні значення — 3, 2, 1 бал відповідно. Показниками є стан оволодіння основними рухами на мануальну вправність та рухами з ходьби, бігу, стрибків, лазіння й повзання, а також рівноваги.

6. Педагогічними умовами, що сприяють досягненню поставленої мети, є: методичний супровід розвитку моторної функції дошкільників під час занять фізичними вправами; спрямованість змісту таких занять на досягнення індивідуально максимального розвитку моторної функції дітей, ураховуючи визначені організаційно-методичні умови; взаємодія ЗДО та сім'ї дитини в створенні для неї вдома розвивального середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андриющенко Т. К. Теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.08 ОНПУ. Одеса, 2015. 40 с.
2. Анохин П. К. Очерки по физиологии функциональных систем. М: Медицина, 1975. 402 с.
3. Антонік В. І., Антонік І. П., Андрианов В. Є. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури: навч. посібник. Київ: Професіонал, центр учбової літератури, 2009. 336 с.
4. Арефьев В. Г. Основы теории та методики физического воспитания: підручник. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2011. 368 с.
5. Аршавский И. А. Физиологические механизмы и закономерности индивидуального развития. М: Наука, 1982. 270 с.
6. Багінська О. В. Особистісно-орієнтоване навчання руховим діям дітей 5–6 років в умовах дошкільного навчального закладу: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. КНПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 20 с.
7. Базова програма «Я у Світі»: метод. рекомендації / Упорядник О. Б. Полєвікова. Харків: Основа, 2009. 174 с.
8. Балацька Л. В. Організаційно-методичні основи покращення моторної функції дітей 3–5 років у процесі фізичного виховання: дис... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02. ГНПУ імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2012. 259 с.
9. Бальсевич В. К. Онтокинезиология человека. М: Теория и практика физической культуры, 2000. 275 с.
10. Бальсевич В. К. Очерки по возрастной кинезиологии человека. М: Теория и практика физической культуры, 2009. 218 с.
11. Бар-Ор О., Роуланд Т. Здоровье детей и двигательная активность: от физиологических основ до практического применения; пер. с англ. И. Андреев. Київ: Олімп. л-ра, 2009. 528 с.

12. Безруких М. М., Фарбер Д. А. Физиология развития ребенка: теоретические и прикладные аспекты. М., 2000. 125 с.
13. Беличева С. А. Основы превентивной психологии: монография. М: Издательский центр Консорциума «Социальное здоровье России», 1994. 221 с.
14. Бердичевская Е. М. Роль функциональной асимметрии мозга в возрастной динамике двигательной деятельности человека: автореф. дис... д-ра мед. наук: 14.00.13. КГМУ. Краснодар, 1999. 50 с.
15. Берзінь В. І., Бунак Н. А. Гігієна та психофізіологія дітей дошкільного віку. Тернопіль: Астон, 2004. 378 с.
16. Бернштейн Н. А. Биомеханика и физиология движений. М: Институт практической психологии; Воронеж: МОДЭК, 1997. 608 с.
17. Бех І. Д. Виховання особистості: наук. вид. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
18. Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. Л., Овчаренко Л. Р. [та інші]. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль: Мандрівець, 2013. 264 с.
19. Бичук І. О. Технологія профілактики плоскостопості дітей старшого дошкільного віку засобами фізичної культури: автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. ДВНЗ «Прикарпатський нац. у-тет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2011. 20 с.
20. Богініч О. Л. Фізичне виховання дошкільників засобами гри : навч.-метод. посібник. Київ: Шк. світ, 2007. 120 с.
21. Богуш А. М. Підготовка руки дитини до письма / Дошкільна лінгводидактика: хрестоматія. Київ: Видавничий дім «Слово», 2005. С .694–704.
22. Богуш А. М. Передшкільна освіта: знахідки, реалії, перспективи. Педагогічна і психологічна науки в Україні. 2012. Т. 3. С . 48.

23. Бойченко Т. Є. Принцип превентивності як засадничий у безперервній валеологічній освіті. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2010. № 1(3).С. 3-11.

24. Бойчук Ю. Д. Использование здоровьесберегающих технологий в подготовке детей к школьному обучению / Ю. Д. Бойчук, Н. П. Хребтова, Е. И. Васильева, Е. Н. Потамошнева // Технологии подготовки детей дошкольного возраста к обучению в школе : матер. Междунар. научно-практ. конф. 24–25 октября 2012 г., Нижний Новгород. — Нижний Новгород : НГПИ имени Козьмы Минина, 2013. — С. 157—158.

25. Бондар О. М. Корекція функціональних порушень опорно-рухового апарату дітей 5–6 років із урахуванням просторової організації їхнього тіла: автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. НУФВСУ. Київ, 2009. 19 с.

26. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. редактор В. Т. Бусел. — К.-Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.

27. Виленская Т. Е. Новые физиолого-биомеханические подходы к совершенствованию содержания занятий по физической культуре в начальной школе : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. биол. наук : [спец.] 03.00.13 «Физиология» / Т. Е. Виленская. — Краснодар, 2001. — 26 с.

28. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. — 428 с.

29. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф., Цось А. В., Шиян Б. М. Оптимізація фізичного виховання дитини у вітчизняній системі освіти: монографія. Запоріжжя: ЗОІППО, 2010. 250 с.

30. Вильчковский Э. С. Физическая готовность дошкольников к обучению в школе / Э. С. Вильчковский, А. Э. Вильчковская // Фіз. культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. — Вінниця, 2006. — С. 41—46.

31. Вітос Я. К. Розвиток психомоторики дітей 5–6 років засобами східних одноборств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з

виховання та спорту : [спец.] 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Я. К. Вітас. — Л., 2015. — 19 с.

32. Воропай С. Динаміка прояву силових здібностей 4–13-річних дітей центрального регіону України / С. Воропай // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. — Луцьк, 2002. — С. 176—178.

33. Выготский Л. С. Педагогическая психология : учеб. пособ. / Л. С. Выготский ; под ред. В. В. Давыдова. — М. : Педагогика, 1991. — 479 с.

34. Гавришко С. Г. Оцінка індивідуальних можливостей моторно обдарованих дітей 4–6 років : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з виховання та спорту : [спец.] 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / С. Г. Гавришко. — Л., 2004. — 20 с.

35. Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А. Стан сформованості підходів до забезпечення оздоровчого змісту занять фізичними вправами дошкільників і молодших школярів. Наук. пр. КПНУ ім. Івана Огієнка. Серія : Педагогічна. 2011. Вип. 12. С. 22–27.

36. Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А. Стан вивчення проблеми, пов'язаної із забезпеченням оздоровчої спрямованості занять фізичними вправами дошкільників і учнів початкової школи. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2012. № 2 (18). С. 104–109.

37. Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А. Відставлений ефект урахування рухової асиметрії дівчаток під час фізичної активності в дошкільному навчальному закладі. Вісник Прикарпатського нац. у-ту імені Василя Стефаника. Серія: Фізична культура. 2014. Вип. 19. С. 171-178.

38. Галаманжук Л. Л., Балацька Л. В., Єдинак Г. А. Організація і методика фізичної активності дітей дошкільного віку з формування рухового потенціалу: навч. посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2014. 160 с.

39. Галаманжук Л. Л. Превентивний розвиток рухової активності дітей дошкільного віку: монографія. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2015. 500 с.

40. Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А. Ефективність експериментального змісту з фізичної культури в адаптації 6-річних дітей до навчання у школі. Вісник Чернігівського нац. пед. у-ту. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2016. Вип. 139, Т. 2. С. 24-27.

41. Галаманжук Л., Єдинак Г. Вияв показників фізичного стану у хлопчиків 4–6 років із різною спрямованістю мануальної асиметрії. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2016. Вип. 1. С. 25–32.

42. Гаськов А. В., Павлов А. Е., Марковец І. В. Исследование влияния физического воспитания на здоровье и уровень заболеваемости детей 3–10 лет. Физическая культура: физическое воспитание, образование, тренировка. 2000. № 2. С. 5-12.

43. Герасимчук А. Ю., Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А. Програмування занять фізичними вправами превентивної спрямованості для 6-річних дітей: навч. посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2014. 180 с.

44. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-е, доп. й виправл. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.

45. Гординська І. М. Ефективні шляхи покращення фізичного стану старших дошкільників: дипломна робота магістра. 012. Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені І. Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2018. 92 с.

46. Губа В. П. Морфобиомеханические исследования в спорте. М: СпортАкадемПресс, 2000. 120 с.

47. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения: опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. М: АПН СССР; Педагогика, 1986. 239 с.

48. Деннисон П. И. Образовательная кинестетика для детей : пособ. [для родителей и педагогов] / П. И. Деннисон, Г. И. Деннисон ; пер. с англ. А. И. Ивановой. — М. : Восхождение, 1998. — 345 с.

49. Детская спортивная медицина / под. ред. Т. Г. Авдеевой, И. И. Бахраха. 4-е изд., исправ. и доп. Ростов н/Д.: Феникс, 2007. 320 с.

50. Дитина в дошкільні роки. Програма розвитку, навчання і виховання. 2-е вид. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2004. 336 с.

51. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк, К. І Волинець; наук. кер. програмою: Проскура О. В., Кочина Л. П., Кузьменко В. У., Кудикіна Н. В.; авт. кол.: Беленька Г. В., Белкіна Е. В., Богініч О. Л., Богданець-Білокаленко Н. І. [та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головне упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 3-є вид., доопр. та доп. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 492 с.

52. Донской Д. Д. Теория строения действий (физических упражнений). М: ГЦОЛИФК, 1990. 20 с.

53. Дубогай О. Д. Інтеграція пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання і виховання дітей: навч. посібник. Київ: Оріяни, 2001. 152 с.

54. Дубогай О. Д. Фізкультура як складова здоров'я та успішного навчання дитини: монографія. Київ: Шк. світ, 2006. 128 с.

55. Дубогай О. Д. Комплексна методика вивчення й оцінки рухового розвитку організму молодших школярів. Основи здоров'я та фізична культура. 2007. № 6. С. 10-13.

56. Дубровинская Н. В., Фарбер Д. А., Безруких М. М. . Психофизиология ребенка: психофизиологические основы детской валеологии: учеб. пособие. М: ВЛАДОС, 2000. 144 с.

57. Єдинак Г. А., Балацька Л. В. Морфологічний і функціональний статус дівчаток 3–6 років різної соматичної типології. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проб. фізичного виховання і спорту. 2003. № 3. С. 3–11.

58. Єдинак Г. А. Фізичне виховання дітей з церебральним паралічем : монографія. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А., 2009. 394 с.

59. Єдинак Г. А., Галаманжук Л. Л. Корекція психофізичного стану старших дошкільників з різною руховою асиметрією як педагогічна

проблема. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2010. № 4. С. 35–38.

60. Єдинак Г. А. Рухова асиметрія у корекції психофізичного стану старших дошкільників. Наук. пр. КПНУ імені Івана Огієнка. 2011. Випуск 10. Т. 4. С. 61–64.

61 Єдинак Г. А., Зубаль М. В., Мисів В. М. Соматиотипи і розвиток фізичних якостей дітей: монографія. Кам'янець-Подільський: ПП «Видавництво «Оіюм», 2011. 280 с.

62. Закон України «Про дошкільну освіту». Указ Президента України від 11.07.2001 р. за № 2628-III. — Режим доступу до сайту: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg-111>.

63. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. за № 24002-111. — Режим доступу до сайту: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg-10>.

64. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» / Урядовий кур'єр від 21 червня 2001 р. № 29. С. 76-83.

65. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». — Режим доступу до сайту: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg-12>.

66. Зверєва І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика: монографія. Київ: Правда Ярославичів, 1998. 333 с.

67. Зверєва І. Д. Розробка та впровадження програм з навчання життєвим навичкам: міжнародні і вітчизняні підходи. Практична психологія та соціальна робота. 2004. № 4. С. 53-57.

68. Здоровьеформирующее физическое развитие: развивающие двигательные программы для детей 5–6 лет: учеб.-метод. пособие / Шилкова И. К., Большев А. С., Силкин Ю. Р. Лебедев Ю. А. [и др.]. М: ВЛАДОС, 2001. 336 с.

69. Земсков Е. В. Воспитание у детей в возрасте 5–6 лет чувства динамических усилий: учеб. пособие. Київ: Олімп. л-ра, 2005. 243 с.

70. Зимонина В. Н. Воспитание ребенка-дошкольника: развитого, организованного, самостоятельного, инициативного, неболеющего, коммуникативного, аккуратного. Расту здоровым : програм.-метод. пособ. [для педагогов дошк. учреждений] / В. Н. Зимонина. — М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. — 304 с.

71. Іванова Л. І., Путров С. Ю., Карпюк Р. П. Теорія і методика оздоровчої фізичної культури: навч. посібник. Київ: Козарі, 2010. 276 с.

72. Ильин Е. П. Психомоторная организация человека: учеб. пособие. СПб: Питер, 2004. 582 с.

73. Ильина Т. А. Структурно-системный подход к организации обучения. М: Знание, 1972. 72 с.

74. Интегральная индивидуальность человека и ее развитие: монография. М: ИПРАН, 1999. 349 с.

75. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 144 с.

76. Кашуба В. О. Сучасні оздоровчі технології у фізичному вихованні дітей старшого дошкільного віку / В. О. Кашуба, О. М. Бондарь // Спортивний вісник Придніпров'я. — 2010. — № 3. — С. 139—141.

77. Коваленко Т. Г. Социально-биологические основы физической культуры: монография. Волгоград: ВГУ, 2000. 224 с.

78. Козіброда Л. В. Організаційно-методичні аспекти фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку з відхиленнями у стані здоров'я : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02. ЛДУФК. Львів, 2006. 20 с.

79. Козіна Ж. Л. Структура фізичного, психофізіологічного розвитку та фізичної підготовленості дітей 1–5 років. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фіз. виховання і спорту. 2011. № 8. С. 40-44.

80. Кокурн О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: монографія. Київ: Міленіум, 2004. 265 с.

81. Концепція державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року. Дошкільне виховання. 2010. № 9. С. 3-4.

82. Концепція превентивного виховання дітей і молоді: затв. Президією АПН України 25.02.98 р., протокол № 1-7/3-21. Життєтворчий потенціал реабілітаційної педагогіки: роздуми над проблемою . 2002. С. 273-278.

83. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді // Превентивна педагогіка / В. Оржеховська, О. Пилипенко: наук.-метод. посібник. Ізмаїл: СМІЛ, 2006. С. 259-274.

84. Косовська С. В. Вплив розвитку координаційних здібностей на інтелектуальні показники дітей із затримкою психічного розвитку 6–7 років. Вісник Чернігівського держ. пед. у-ту імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2006, Вип. 35. С. 202-206.

85. Коцур Н. І. Основи педіатрії і гігієни раннього та дошкільного віку: навч. посібник. Чернівці: Книги ХХІ, 2010. 576 с.

86. Кривецька Г. В. Передумови ефективного розвитку моторної функції дошкільників у процесі виконання фізичних вправ: дипломна робота магістра. 012. Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені І. Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2018. 94 с.

87. Круцевич Т. Ю. Управление физическим состоянием подростков в системе физического воспитания : дис. на соиск. ученой степени д-ра наук по физ. воспитанию и спорту: 24.00.02. НУФВСУ. Київ, 2000. 508 с.

88. Кузьменко В. Індивідуалізація виховання і навчання в дошкільних закладах: метод. реком. Київ: КМІУВ імені Б. Грінченка, 2002. 212 с.

89. Леви-Гориневская Е. Г. Развитие основных движений у детей дошкольного возраста. М: АПН СССР, 1955. 158 с.

90. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія: навч. посібник. 2-е вид., випр. і доп. Київ: Каравела, 2012. 264 с.

91. Лурия А. Р. Основы нейропсихологии. М: Академия, 2004. 384 с.
92. Лях В. И. Координационные способности: диагностика и развитие. М: Дивизион, 2006. 290 с.
93. Малых С. Б., Егорова М. С., Мешкова Т. А. Основы психогенетики: учеб. пособие. М: Эпидавр, 2009. 744 с.
94. Маляр Н. С. Організаційно-методичні основи превентивного фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку: дис... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02. ТНПУ імені Гнатюка. Тернопіль, 2014. 197 с.
95. Мануйлов Ю. С. Средовой подход в воспитании. Педагогика. 2000. № 7. С. 36-42.
96. Марютина Т. М. Роль наследственности в формировании мануальной асимметрии Вопросы психологии. 1999. № 3. С. 75-83.
97. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры: учебник. 3-е изд., перераб. и доп. М: СпортакадемПресс, 2008. 544 с.
98. Мицкан Т. Характеристика здоров'язбережувальних технологій у дошкільних навчальних закладах. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. 2014. Вип. 20. С. 12-20.
99. Москаленко Н. В., Анастасьєва З. В., Сичова Т. В., Лапшина Н. Г. Дошкільне фізичне виховання дітей: метод. посібник. Дніпропетровськ: Інновація, 2011. 143 с.
100. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті. 2001. 12 с.
101. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. Київ: Держкомспорт, 2004. 16 с.
102. Никитюк Б. А. Интеграция знаний в науках о человеке (интегративная анатомическая антропология): монография. М: Спорт АкадемПресс, 2000. 440 с.

103. Носко М. О. Вплив занять фізичною культурою на розвиток дітей дошкільного віку. Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. 2004. № 2. С. 67-75.

104. Носко М. О. Стан фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку / М. О. Носко, Ю. В. Горошко, Ю. М. Носко, Л. Г. Гришко // Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. — 2013. — Вип. 107, Т. 3. — С. 88—90.

105. Оржеховская В. М. Использование интерактивных технологий в превентивном воспитании детей и молодёжи : учеб.-метод. пособ. / В. М. Оржеховская, Т. Е. Федорченко. — К. : Интерпринт, 2005. — 130 с.

106. Оржеховська В. М. Превентивна педагогіка : навч. посіб. / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко. — Черкаси : Відлуння, 2007. — 284 с.

107. Павелків Р. В. Дитяча психологія : навч. посіб. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. — К. : Академвидав, 2010. — 432 с.

108. Пангелова Н. Є. Формування гармонійно розвиненої особистості дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання: монографія. Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О. М., 2013. 432 с.

109. Пангелова Н. Є. Теоретико-методичні засади формування гармонійно розвиненої особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання: автореф. дис... д-ра наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02. НУФВСУ. Київ, 2014. 39 с.

110. Панфилова Н. В. Развитие координационных способностей и обучение двигательным действиям детей 4–6 лет в связи с особенностями двигательной асимметрии: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. НИИ физиол. детей и подростков РАО. М, 1992. 19 с.

111. Пасічник В. М. Удосконалення фізичних і розумових здібностей у фізичному вихованні дітей старшого дошкільного віку з використанням інтегрально-розвивальних м'ячів: автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02. ЛДУФК. Львів, 2014. 20 с.

112. Пивовар А. А. Поєднаний розвиток фізичних і пізнавальних здібностей дітей 5 і 6 років у процесі фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. ЛДДФК. Львів, 2005. 20 с.

113. Пилипенко О. І. Превентивна педагогіка навч.-метод. комплекс. Київ : ВМУРОЛ, Україна, 2003. 64 с.

114. Поліщук В. В. Розвиток рухових і розумових здібностей дітей 5-го і 6-го років життя в процесі фізичного виховання засобами дошкільного туризму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02. ЛДУФК.. Львів, 2008. 20 с.

115. Полиевский С. А. Стимуляция двигательной активности: монография. М: Физическая культура, 2006. 256 с.

116. Полька Н., Бердник О. В. С. Сучасні підходи до оцінки стану здоров'я в гігієні дитинства (огляд літератури та власних досліджень). Журнал НАМН України. 2013, Т. 19. № 2. С. 226-235.

117. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2008. 456 с.

118. Поташнюк І. В. Школа сприяння здоров'ю: теорія, практика, методи дослідження: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2006. 144 с.

119. Приходько В. М. Превентивна педагогіка. Виховна робота в школі. 2006. № 3. С. 2-19.

120. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долина, Т. В. Дяченко [та ін.]. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 104 с.

121. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонов О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В. [та ін.]: наук. керівник О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с.

122. Психодіагностика: навч. посібник / За ред. І. М. Галян. Київ: Академвидав, 2009. 464 с.

123. Рибковський А. Г., Канішевський С. М. Системна організація рухової активності людини: монографія. Донецьк: ДонНУ, 2003. 436 с.

124. Ровний А. С., Ровний В. А., Ровна О. О. Фізіологія рухової активності: підручник. Харків, 2014. 343 с.

125. Роговик Л. С. Психомоторна дія як фактор розумової активності в навчанні дітей п'яти-восьми років : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : [спец.] 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Л. С. Роговик. — К., 2003. — 20 с.

126. Роль среды и наследственности в формировании индивидуальности человека: монография / Под ред. И. В. Равич-Щербо. М.: Науч.-исслед. ин-т общей и пед. псих. АПН СССР; Педагогика, 1988. 336 с.

127. Ротенберг В. С. Мозг. Обучение. Здоровье : кн. для учителя / В. С. Ротенберг, С. М. Бондаренко. — М. : Просвещение, 1989. — 239 с.

128. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд. О. М. Байер, Л. В. Батліна, А. М. Богуш [та ін.]; наук. керівник акад. А. М. Богуш; за заг. ред. Л. В. Батліної. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 200 с.

129. Сиротюк А. Л. Сенсомоторное развитие дошкольников : учеб. пособ. / А. Л. Сиротюк. — М. : Директ-Медиа, 2014. — 80 с.

130. Смирнов В. М. Физиология сенсорных систем и высшая нервная деятельность : учеб. пособ. [для студ. высш. учеб. заведений] / В. М. Смирнов, С. М. Будылина. — М. : Академия, 2008. — 304 с.

131. Соленова Р. И. Подготовка и адаптация детей 6–8 лет к обучению в общеобразовательной школе средствами физического воспитания : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физической культуры» / Р. И. Соленова. — Краснодар, 1999. — 20 с.

132. Стратегии и рекомендации по здоровому образу жизни и двигательной активности: сб. материалов ВООЗ / сост. Е. В. Имас, М. В. Дутчак, С. В. Трачук. Київ: Олімп. л-ра, 2013. 528 с.

133. Стрельцов В. П. Спортивно-оздоровительная тренировка старших дошкольников: проблема и решение / В. П. Стрельцов, Т. А. Банникова // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. — 2003. — № 3. — С. 46—48.

134. Теорія і методика фізичного виховання. Загальні основи теорії та методики фізичного виховання : підруч. [в 2-х т. / за ред. Т. Ю. Круцевич]. — К. : Олімп. л-ра, 2008, Т. 1. — 391 с.

135. Теорія і методика фізичного виховання. Методика фізичного виховання різних груп населення : підруч. [в 2-х т. / за ред. Т. Ю. Круцевич]. — К. : Олімп. л-ра, 2008, Т. 2. — С. 21—73.

136. Федорченко Т. Є. Соціально-педагогічні засади профілактики девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: дис... д-ра пед. наук: 13.00.05. Інститут психології і педагогіки АПН України. Київ, 2013. 560 с.

137. Фіцула М. М. Педагогіка : підручник [для студ. пед. вищ. навч. закладів] / М. М. Фіцула. — К. : Академія, 2002. — 529 с.

138. Функційна анатомія : підручник [для студ. навч. закл. фіз. виховання і спорту III–IV рівнів акредитації] / Федонюк Я. І., Мицкан Б. М., Попель С. Л. й ін. ; ред. Я. І. Федонюка, Б. М. Мицкана. — Т. : Навчальна книга–Богдан, 2007. — 552 с.

139. Хрестоматия по возрастной физиологии : учеб. пособ. [для студ. высших учеб. завед.] / сост. М. М. Безруких, В. Д. Сонькин, Д. А. Фарбер. — М. : Академия, 2002. — 288 с.

140. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання — здоров'я нації». — К., 1998. — 48 с.

141. Чернышенко Ю. К. Научно-педагогические основания инновационных направлений в системе физического воспитания детей

дошкольного віку : автореф. дис. на соиск. учен. степени д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика фізического виховання, спортивної тренувки, оздоровительної і адаптивної фіз. культури» / Ю. К. Чернышенко. — Краснодар, 1998. — 46 с.

142. Шиян Б. М., Єдинак Г. А., Петришин Ю. В. Наукові дослідження у фізичному вихованні та спорті: навч. посібник. 2-ге вид., стереотип. Кам'янець-Подільський: Рута, 2013. 280 с.

143. Яковишин О. Б. Використання різних методик під час навчання дошкільників основних рухів: дипломна робота магістра. 012. Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені І. Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2018. 92 с.

144. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию: монография. М: Смысл, 2001. 366 с.

145. Behnke, R. S. (2001). *Kinetic anatomy*. New York: Human Kinetics.

146. Fulton, J. E., Carlson, S. A., Kohl, H. W., Dietz, W. H. (2006).. Longitudinal analysis of physical education and academic achievement: early childhood longitudinal study. *Medicine science in sport & exercise*. Vol. 38, 28.

147. Hopper, C., Fisher, B., Munoz, K. D. (2011). *Physical activity and nutrition for health*. Champaign: Human Kinetics.

148. Iedynak G., Galamandjuk L., Dutchak M., Balatska L., Herasymchuk A., Mazur V. Effectiveness of different options for teaching children basic movements due to certain handedness. *Journal of Physical Education and Sport*. 2017. Vol. 17(2). 582-589. doi:10.7752/jpes.2017.02088

149. Malina, R. M., Bouchard, C., Bar-Or, O. (2004). *Growth maturation & physical activity*. Champaign, IL: Human Kinetics.

Список опублікованих праць за темою дипломної роботи магістра

150. Назирова К. В., Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А., Гуска М. Б. Організаційні умови розвитку моторної функції дітей у дошкільний період під час занять фізичними вправами. Актуальні проблеми сучасної

біомеханіки фізичного виховання та спорту: матеріали XI Міжнародної наукової конференції пам'яті Анатолія Миколайовича Лапутіна (18-19 жовтня 2018 року, м. Чернігів); відп. ред. С. В. Гаркуша. Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2018. С. 120-123.